7/10849

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

Ankara

Sayı : B.15.0.APK.0.23-300- 2052
Konu : Yazılı Soru Önergesi — 047

30 ARALIK 2005

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ: T.B.M.M. Başkanlığı'nın 28.12.2005 tarih ve KAN.KAR.MD.A.01.0.GNS.0.10.00.02-16240 sayılı yazısı.

İstanbul Milletvekili Sayın Gürsoy EROL'un tarafıma tevcih ettiği, 7/10849 esas nolu yazılı soru önergesi T.B.M.M. İç Tüzüğü'nün 99 uncu maddesi gereği cevaplandırılarak ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Mehmet Hilmi GÜLER
Bakan

EKLER :
EK-1 Önerge Cevabı (8 Sayfa)

DAĞITIM :
Gereği : TBMM Bşk.
Bilgi : Başbakanlık

7/10849

İSTANBUL MİLLETVEKİLİ SAYIN GÜRSOY EROL'UN
YAZILI SORU ÖNERGESİ VE CEVABI
(7/10849)

Sorular 1,2,3:

Son yıllarda dünyamızı tehdit eden kuraklıktan maalesef ülkemiz de etkilenmekte ve bazı göl, akarsu gibi su kaynaklarının azaldığı iddia edilmektedir.

- Konya İl sınırlarında bulunan Beyşehir, Akşehir ve Meke göllerinin kuruduğu haberleri doğrumudur? Doğru ise nedenleri nelerdir? Çevreye vereceği zararlara karşı ne gibi tedbirler düşünülmektedir?
- Geçtiğimiz son 10 yıl içerisinde ülkemizde kuruyan veya bu anlamda tehlike arz eden göl ve akarsu var mıdır? Var ise isimleri nelerdir? Bakanlığınızın bu konuda ne gibi çalışmaları vardır?
- Bu konuda Çevre ve Orman Bakanlığı ile ortak ne gibi çalışmalar yürütmektesiniz?

Cevaplar 1,2,3:

Akşehir Gölü 11 Nolu Akarçay Havzası 7963 km^2 yağış alanına sahip kapalı bir havzadır. Bahse konu alanın 361 km^2'si Akşehir göl alanı, 2313.6 km^2'si yan havza ve 5288,4 km^2'si Eber Gölü Havzası'dır. Havza içinde 2 adet doğal göl bulunmakta olup, topografik olarak havzanın en düşük noktasında Akşehir Gölü yer almaktadır.

1956 yılında Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Akarçay Kapalı Havzası İstikşaf Raporu"nda Akşehir Gölü'nün 1929-1933 yılları arasındaki kurak devrede; Eber Gölü'nün Akşehir Gölü'nü besleyecek durumda olmamasından dolayı göl seviyesinin hissedilir derecede azalmaya başladığı ve 1933 yılında da gölün tamamen kuruduğu belirtilmektedir. Gölün tamamen kuruduğu bu yıllarda göl tabanında ortaya çıkan arazilerde ziraat faaliyetlerinin gerçekleştirildiği DSİ Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan aynı İstikşaf Raporu'nda tespit edilmiştir. Bu kapsamda, bahse konu raporda 29.09.1947 tarihinde Akşehir Gölü'nün su seviyesi 956.60 m iken 9 ay sonra 30.06.1948 tarihinde 959.43 m seviyesiyle 2.93 m yükseldiği ifade edilmektedir. 1960'lı yıllarda 955 ile 956 m kotları arasında bulunan göl, 01.05.1970 tarihinde 959.75 m ile rasat periyodunun en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 01.11.1975 tarihinde 956.83 m

7/10849

kotuna kadar düşmüş ve 1986 yılına kadar dengeli bir şekilde 957 ile 958 m kotları arasında gidip gelmiştir. 1986 yılından itibaren ise sürekli olarak düşme eğilimi göstermiştir. Son iki yılda Akşehir Gölü 952.50 m (91.25 km^2 satıh ve 31.50 hm^3 hacim) ile 953.00 m (147.09 km^2 satıh ve 87.04 hm^3 hacim) arasında salınım yapmaktadır.

Sonuç olarak; yukarıda açıklanan gölün hidrolojik sürecinden de anlaşılacağı üzere Akşehir Gölü'nün su seviyesi memba projelerine bağlı kalmaksızın yağışlı ve kurak periyoda göre çok büyük salınımlar göstermektedir.

Bununla birlikte Konya ili sınırları içinde bulunup, DSİ Genel Müdürlüğü görev alanına giren Beyşehir ve Meke Gölleri ile ilgili olarak gerek yazılı gerekse sözlü basında çıkan haberler gerçeği yansıtmamaktadır.

Su yılı olarak geride bıraktığımız 2005 yılı (Ekim2004-Ekim2005) kuraklıkta ekstrem bir yıl olarak yaşanmış olup, 72 yıllık veriler dahilinde 324 mm/yıl olan Konya Bölgesi ortalama yağış değerine karşılık 191 mm yağış kaydedilmiş olup, bu durumdan Konya Kapalı Havzası'nda yer alan göller de menfi olarak etkilenmiştir.

Beyşehir Gölü su seviyesi, 1914 yılından beri kaydedilen normal salınım değerlerinin içindedir. Yapılan gözlemlere göre göl su seviyesi 1120.85 m ile 1125.50 m arasında değişmiş olup, 1934, 1962, 1974, 1994, 2001 yıllarında en düşük seviyelerde iken 1949, 1953, 1969, 1981'de en yüksek seviyelere ulaşmıştır. 1916–1920 yılları arasında I. Dünya Savaşı nedeniyle rasat alınamamıştır.

Beyşehir Gölü'nden çekilen su miktarlarına baktığımızda en fazla su 1981 yılında 1127.1 hm^3 çekilmiş olup, çekilen suyun 733.9 hm^3'lük kısmı taşkın amaçlıdır. 1953 yılında 942.2 hm^3, 1969 yılında 765.8 hm^3 su çekilmiştir. 1953, 1969 yıllarında çekilen suların bir kısmı taşkın, bir kısmı da sulama amaçlıdır. Bu yıllar gölde su seviyesinin en yüksek olduğu zamana denk gelmektedir. En az çekilen su miktarı da göldeki su seviyesinin en düşük olduğu yıl ve sonraki yıllarda olmuştur. 1962 yılında 170 hm^3, 1963 yılında 60 hm^3, 1974 yılında 217.6 hm^3, 1975 yılında 96.9 hm^3, 1994 yılında 140 hm^3 ve 1981 yılında 82.9 hm^3 olarak gerçekleşmiştir.

01.12.2005 itibariyle göldeki su seviyesi 1121.59 m olarak ölçülmüş olup, minimum işletme kotu olan 1121.00 m değerinin yaklaşık 60 cm üstündedir. Ancak, yukarıda da bahsedildiği gibi ekstrem olarak yaşanan kuraklık sebebi ile göldeki su seviyesi geçen sene aynı tarihte kaydedilen 1122.32 m'nin altına düşmüştür.

Mevcut durumda Beyşehir Gölü, Konya ili sulamalarının en önemli su kaynağı olma özelliğini devam ettirmektedir.

DSİ Genel Müdürlüğü, aşırı su çekimlerini azaltmaya yönelik çalışmalarını sürdürmekte olup, sulama için çekilen su miktarlarında 2003 yılında işletmeye alınan Suğla Depolaması sayesinde azaltmaya gidilmiştir. Beyşehir Gölü'nden sulama amacıyla uzun yıllar ortalaması olarak 360 hm^3 su çekilmesi gerekirken, 2005 yılında 285 hm^3 su çekilmiştir. İhtiyacın gerisi 2003 yılında tamamlanarak işletmeye açılan Suğla Depolaması'ndan karşılanmıştır.

Ayrıca güneyindeki düdenler vasıtasıyla Akdeniz Havzası'na yeraltından boşalan Gembos Havzası'nın suları Derebucak Barajı, Gembos Derivasyonu ve Sulaması Projesi ile Beyşehir Gölü'ne derive edilerek, gölün suyu yılda yaklaşık 130 hm^3 arttırılacaktır. Bu şekilde gölün çevre problemi de giderilebileceği gibi, sulamaların eksik su ihtiyacı da karşılanmış olacaktır. DSİ Genel Müdürlüğünce söz konusu projenin 30.06.2007 tarihinde işletmeye alınması planlanmıştır.

Meke Gölü'ndeki su seviyesi düşüşü ise, yine yağış miktarlarının düşüşüne bağlı bir olaydır. Gölde kuruma söz konusu değildir. Suları acı olan Meke Gölü'nden herhangi bir su kullanımı bulunmamaktadır. Göl, volkanik maar gölü olmasına rağmen yörede krater gölü olarak bilinmektedir. Gölden alınan su örneklerinin yöredeki yeraltı suları ile farklı kimyasal özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Bölgede son yıllarda yaşanan ve tahminlerin üstünde süren kuraklık nedeniyle yeraltı su seviyelerinin düşmesi, yeraltı sularından beslenen gölde buharlaşmanın da etkisiyle su seviyesini oldukça düşürmüş ve bitme noktasına getirmiştir.

Geçtiğimiz son 10 yıl içerisinde kuruma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan sulak alanlar olarak bahsedebileceğimiz, Eşmekaya Sazlıkları, Ereğli-Akgöl, Hotamış Sazlıkları, Sultansazlığı ve Seyfe ise uzun yıllardır süren kuraklığın doğrudan ve dolaylı etkileri nedeniyle bu noktaya gelmişlerdir.

7/10849

Aksaray ili, Eskil İlçesine bağlı Eşmekaya Kasabası sınırları içerisinde bulunan Eşmekaya Bataklığı'nın su kaynağını, Büyük ve Küçük Bağlıca, Karapınar ve Sep Pınarı kaynakları teşkil etmektedir. Söz konusu kaynakların 1970–1988 periyodunda ortalama yıllık toplam akımı 54.97 hm^3 olarak tespit edilmiştir. 1991 yılında hazırlanan Eşmekaya Projesi Planlama Raporu'nda bu değer, projenin su temini olarak kullanılmıştır.

Eşmekaya Barajı yağış alanını oluşturan Obruk ve Sultanhanı Ovaları'nda akifer birimleri yer yer aşırı karstik, geçirimliliği yüksek kireçtaşlarından meydana gelmekte olup, su kaynaklarının tamamına yakını yeraltı su seviyesinin rezervuar alanında yükselmesi ile yeraltı suyu boşalımını sağlayan topografik karstik kaynaklardan sağlanmaktadır.

Eşmekaya civarında yaşanan kuraklık, sadece bu bölgeye has olmayıp tüm Konya Kapalı Havzası sınırları içerisinde yaşanan bir problem olarak karşımıza çıkmıştır. Kış yağışlarının azlığı, eklenik yağışın düşmesine neden olmuştur. Konya Kapalı Havzası'nın beslenimi yağışlarla gerçekleştiği için yağışların azlığı yeraltı su seviyesine doğrudan etki etmektedir.

Kurak periyot ile birlikte Eşmekaya Barajı havzasında sulama amacıyla yeraltı suyu kullanımının baraj ihale tarihinden sonra da açılan kuyulardan sürdürülmesi, barajı besleyen pınarların kurumasına neden olmuştur.

Eşmekaya Barajı'nın yağış alanı 173.8 km^2'dir. Bu alandan yağışlar sonucunda gelebilecek akım 0.21 hm^3 olarak hesaplanmıştır. Mevcut arazi ve akış şartları da göz önüne alındığında, yağışlardan gelebilecek suyun ihmal edilebilecek düzeyde olduğu görülmektedir.

Eşmekaya Bataklığı'nın kurtarılması için, yeraltı su rezervuarındaki su seviyesinin yükselmesi ve su kaynağını teşkil eden pınarların tekrar faaliyete geçmesi gerekmektedir.

Eşmekaya Projesi için uygulanabilir bir su temini oluşturmak, projenin su kaynağını teşkil eden pınarların tekrar faaliyete geçmesine bağlıdır.

Ülkemizde ve özelikle İç Anadolu Bölgesi'nde 1985 yılından itibaren hissedilmeye başlayan ve giderek yoğunlaşan kuraklık nedeniyle yer üstü ve yeraltı su kaynaklarının azalmasıyla, 2001

yılından itibaren yeraltı su kaynaklarının yüzeye boşalımı durumundaki kaynaklar gittikçe azalmış olup, 2002 yılından itibaren de tamamıyla kurumuştur. İşletmeye açılması ile 44 hm^3 suyun sulamaya verilmesi planlanan Eşmekaya Barajı inşaatı ise 2002 yılında durdurulmuştur.

Ereğli –Akgöl göl yatağının talveg kotu takribi 995.50 m olup, 997.00 m'de alanı 15 km^2, 1000.00 m'de ise 192 km^2'dir. Göl su kotu 998.00 m'nin üzerine çıktığı zaman Akçaşehir Ovası'na ait tarım alanları su altında kalmaktadır. Gölün tahliye ayağı olmadığından bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da göl alanı yağışlı periyotlarda genişleyecek, kurak periyotlarda ise küçülecektir.

Karaman-Ayrancı Barajı 1958 yılında, Ereğli-İvriz Barajı 1985 yılında, Karaman-Gödet Barajı da 1989 yılında işletmeye açılmıştır. Su kaynağı yetersizliği nedeniyle her üç işletmede de eksik sulama yapılmaktadır. Mevcut şartlar dikkate alındığında Ereğli-Akgöl'e bu barajların dolu savaklarından atılacak su dışında ilave su bırakmak mümkün olmamaktadır.

Ancak İvriz Sulaması tahliye kanalları vasıtasıyla Akgöl'e devamlı olarak su gelmektedir. Söz konusu su miktarı, sulama mevsimi dışında 0.5 m^3/s'ye düşerken, sulama mevsiminde 1.0 m^3/s civarında olmaktadır. Fakat Akgöl alanı çok geniş olduğundan göle giren suyun büyük bir kısmı buharlaşma ile kaybolmaktadır.

DSİ Genel Müdürlüğü tarafından planlanan ve Karaman-Ayrancı Barajı'na ilave su temini sağlayacak olan Hışılayık Derivasyonu 2003 yılında tamamlanmış olup, işletmeye alınmıştır. Yağışlı periyotlarda Ayrancı boşaltım kanalından Akgöl'e su intikalinin olacağı tahmin edilmektedir.

Uzun yıllardır süren kurak periyot, daha önceleri kapalı bir havza olan Hotamış Yağış Havzası'nın en çukur yerinde bulunan ve kış sularının toplanmasıyla tabii gölün oluştuğu ve yaz aylarında buharlaşma ile kuruyan Hotamış Sazlıkları'nı kuruma noktasına getirmiştir.

Konya-Çumra Sulamalarından dönen suların DSİ Genel Müdürlüğünce yatağa çevrilmesiyle canlı tutulmaya çalışılan Hotamış Sazlıkları'nın, Konya-Çumra III. Merhale Projesi kapsamında, 55

km^2'sinin depolamaya çevrilmesi yanında 20 km^2'sinin de daimi sulak alan olarak planlanması, kurumuş Hotamış Gölü'nün ve kaybolan sulak alanın tek kurtuluş umudu olarak görülmektedir.

Sultansazlığı'ndaki ekosistemlerin devamlılığı DSİ Genel Müdürlüğünce geliştirilen Develi Projesi'nde yapılan değişiklikler ile sağlanmıştır. Develi Projesi'nde sulak alanların ve doğal hayatın korunması bakımından tahliye tesislerinin projelendirilmesi ve inşaatı sırasında DSİ Genel Müdürlüğü tarafından çeşitli tedbirler alınmış ve ek yatırımlar yapılmıştır.

Develi Kapalı Havzası'ndaki sulak alanların DSİ Genel Müdürlüğü projesinden önce de, kurak mevsimlerin yaşandığı bazı yıllarda tamamen kuruma tehlikesi geçirdiği, çok yağışlı bazı yıllarda ise civarındaki yerleşim alanları ile tarım alanlarını su bastığı bilinmektedir. Ancak proje kapsamındaki kurak yıllarda Kovalı Barajı'ndan Sultansazlığı'na yılda 2.5-3 milyon m^3 su takviyesi yapılarak, doğal koşulların iyileştirilmesi sağlanmıştır.

Develi Projesi II. Merhale kapsamında yer alan 11 km uzunluğundaki Zamantı tüneli ile Seyhan Nehrinin bir kolu olan Zamantı Irmağından sulama için yeterli miktarda alınacak su Sultansazlığı Kapalı Havzası'na çevrilecektir. Ayrıca, sulamadan dönen kirli suların alana ulaşmaması için Kuruluşumuz tarafından çevre koruma gayeli bir drenaj kanalı açılmış ve büyük yatırımlara girilerek Sultansazlığı'nın korunması sağlanmıştır.

Kuraklığın son yıllarda yoğun olarak yaşanması nedeniyle Sultansazlığı kuruma tehlikesi ile yüz yüze gelmiştir. Bu olumsuzluğun giderilmesi amacıyla Nisan 2002'de alana 3 milyon m^3 su bırakılmıştır. Bununla beraber DSİ Genel Müdürlüğü tarafından açılmış olan ve şu an için atıl durumda bulunan 22 adet kuyudan da Eylül 2002 itibarıyla alana su verilmiştir.

Bahse konu havza en az yağış alması nedeniyle, Sultansazlığı'ndaki olumsuzluklar halen devam etmekte olup, bu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla Ekim 2005 tarihinde yapılan Ulusal Sulak Alan Komisyonu 2005 Yılı I. Olağan Toplantısı'nda alınan kararlar doğrultusunda alanın doğal yapısına kavuşturulması amacıyla DSİ Genel Müdürlüğü tarafından sulama dönemi öncesinde alana Kovalı ve Ağcaşar Barajları'ndan mevcut rezervin durumuna göre rezervin % 10'undan az olmamak üzere düzenli olarak su verilecektir.

Aynı zamanda DSİ Genel Müdürlüğüne ait atıl durumda bulunan 22 adet yeraltısuyu kuyusundan 1 Kasım-31 Mart tarihleri arasında Sultansazlığı'na su verilecektir. Alanda yer alan pınarların Sultansazlığı'na ulaştırılması amacıyla en kısa güzergah belirlenerek söz konusu pınarların alana girişi sağlanacaktır.

Sultansazlığı'nın bugün için yaşadığı olumsuz durumdan kurtarılması amacıyla DSİ Genel Müdürlüğü tarafından alanda yürütülen projeler kapsamında çeşitli önlemler alınmakta olup, bu önlemler Ulusal Sulak Alan Komisyonu Toplantısı kararları içerisinde yer almıştır. Bu önlemleri içeren toplantı kararları yazımız ekinde sunulmaktadır.

Seyfe Gölü, İç Anadolu Bölgesi'nde kapalı bir havza da yer almakta olup, dışarıya akıntısı bulunmamaktadır. Göl, batı ve kuzeybatısındaki pınarlar ve dip kaynaklar, drenaj alanı yüzeysel akışı ve göl alanına düşen yağışlarla beslenmektedir.

Yörenin çok az yağış alması, gölü besleyen derelerin yazın büyük ölçüde kuruması ve yüksek buharlaşmanın da etkisiyle yaz mevsiminde su seviyesi 60-70 cm'ye kadar düşer ve büyük bir kesimi tuzlu bataklığa dönüşür. Göl alanı su düzeyine bağlı olarak 1 500 ha ile 7 000 ha arasında değişir. Ortalama alanı 3 400 ha'dır.

Seyfe Gölü'nde DSİ Genel Müdürlüğü tarafından hem insan varlığını hem de kuş populasyonunu koruyacak şekilde ekolojiyi yeniden düzenlemek amacıyla, "Mucur-Seyfe Gölü Ekoloji Koruma Projesi" geliştirilmiştir. Bu projenin geliştirilmesi aşamasında, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin de görüşleri alınmış, seçenekler birlikte incelenmiş ve doğaya en az zarar verecek şekilde dengeyi sağlamaya yönelik çözüme ulaşılmaya gidilmiştir.

Alan üzerinde en büyük tehdit unsuru DSİ Genel Müdürlüğünün geliştirmiş olduğu proje olmayıp, özellikle alanı besleyen ve alanın tek tatlı su kaynağı olan pınarlar ile Seyfe Kaynaklarının, gerek Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan küçük bir rezervuarda tutularak sulamada kullanılması gerekse Mucur ilçesi için içme suyu olarak tahsis edilmesidir.

Seyfe Gölü'nün ekolojik dengesinin devamlılığının sağlanması, DSİ Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen "Mucur-Seyfe Gölü Ekoloji Koruma Projesi" sayesinde gerçekleşecektir.

Son dönemde sulak alanlar konusunda DSİ Genel Müdürlüğü haksız suçlamalara maruz kalmaktadır. Sulak alanlar üzerindeki olumsuz etkileri sadece DSİ Genel Müdürlüğünün uygulamalarına bağlamak doğru bir yaklaşım olmayıp; su kalitesinin bozulması, habitatların tahribi, doğal sulak alanlara yabancı türlerin atılması ve yönetime ilişkin sorunlar da dikkate alınması gereken hususlardandır.

Ayrıca, kurak dönemlerde sulak alanların kurumasının, sulama suyu talebinin artmasına rağmen barajlardan bırakılan su ile önlendiği de inkar edilemez bir gerçektir. Bununla birlikte bazı sulak alanların yaşam döngüsünde hiçbir baraj müdahalesi olmaksızın kuruduğu da bilinmektedir.

Sulak alanlar konusunda DSİ Genel Müdürlüğü, Çevre ve Orman Bakanlığı ile koordineli olarak çalışmalarını devam ettirmektedir. DSİ Genel Müdürlüğü "Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği" çerçevesinde kurulan Ulusal Sulak Alan Komisyonu'nun bir üyesi olup, sulak alanların iyileştirilmesi hususunda Komisyon tarafından alınan kararların uygulanmasında gerekli hassasiyeti göstermektedir. Bununla birlikte Sulak Alan Koruma Bölgelerinin tespiti çalışmalarını yürüten Komisyonda yer almakta olup, çalışmalara aktif olarak katılmaktadır. Aynı zamanda DSİ Genel Müdürlüğü sulak alanlarla ilgili olarak Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen birçok projede yer almakta olup, bu projelerin uygulanmasında ve başarıya ulaşmasında azami gayreti göstermektedir.